

FC Bergman en Ivo van Hove spelen nooit opgevoerd filmscript van Jean-Paul Sartre

Stef Aerts (links) speelt Lucian Freud en weert zich als een duivel in een wijwatervat. © Jan Versweyveld

Sigmund Freud op drift

'Freud' van FC Bergman en Ivo van Hove blijkt toegankelijk en plotgedreven, maar ook verrassend klassiek en sober. De scenografie en Hélène Devos maken indruk. **FILIP TIELENS**

Het eerste wat opvalt is het alweer monumentale decor van Jan Versweyveld: een open witte ruimte, waarin Freuds privévertrekken en artspraktijk door elkaar lopen (met oog voor detail, zoals in de Jugendstilachtige krullen aan de deuren). Die scenografie verbeeldt meteen de inzet van dit verhaal, namelijk hoe Freuds revolutionaire psychoanalyse onlosmakelijk verstrengeld was met zijn eigen onverwerkte verleden en vadercomplex.

Jean-Paul Sartre schreef eind jaren 50 in opdracht van Hollywood-regisseur John Huston twee filmscripts over de jonge jaren van Freud: een relatief korte (drie uur) en een *extended* versie (zeven uur), die Hudson allebei weigerde. Hun samenwerking liep spaak, de scripts lagen stof te vergaren in een kluis. In wereldprimeur wordt nu het (korte) script, waaruit FC Bergman en dramaturg Koen Tachelet nog een derde wegnipten, opgevoerd als toneel.

Meteen voel je hoe hollywoodiaans dat script is. Dit is de queeste van Freud die opbokst tegen bergen van onbegrip,

zijn tijd ver vooruit was en een heroïsche strijd moet leveren voor zijn idealen, haast ten koste van zijn eigen huwelijksgeluk. Daarbij beseft Freud dat hij, om zijn patiënten te helpen, eerst zichzelf moet leren kennen. Dat klinkt cliché, maar is in het geval van Freud ook correct, want bij psychoanalyse is de therapeutische relatie tussen arts en patiënt en het idee van overdracht-tegenoverdracht net cruciaal.

Antisemitisme

De vertelling springt heen en weer in de tijd, tussen het Wenen uit het fin de siècle en Parijs, waar Freud een opleiding volgde bij Charcot, die hem hypnose onderwees als hét redmiddel voor hysterische patiënten (zeg gerust: vrouwen). Terug in Wenen distantiëert Freud zich: 'Hypnose is geen therapie, maar een circusnummer'. In baden, massages en elektroshocks gelooft de rotambitieuze nieuwlichter ook niet. Volgens Freud zijn de oorzaak van neuroses verdrongen herinneringen van seksuele oorsprong en is de oplossing gesprekstherapie.

Je moet het Sartre en FC Bergman nageven dat ze Freuds inzichten en interne conflicten begrijpelijk en best spannend vertellen aan een breed publiek. Geen té didactische passages, wel speels drama. Stef Aerts speelt Freud en weert zich als een duivel in een wijwatervat tegen al die weerstand. De rollen van Freuds vrouw Martha (Ilke Paddenburg) en neus-keel-oorarts Fliess (Matteo Simoni) hebben weinig om het lijf – Simoni

bewijst hier vooral dat hij beter uit de verf komt in komische rollen à la *Call-boys* dan als gladde, pedante *doktor*.

Pas na een uur maakt Cécilie (Hélène Devos), met rode sokjes, haar opwachting. Meteen zuigt Devos alle aandacht naar zich toe met haar intense, doorleefde spel en perfecte timing, schipperend tussen helderheid en hysterie. In de scènes met Freud/Stef Aerts knettert het.

Je voelt hoe hollywoodiaans dit script is. Het is de queeste van Freud die opbokst tegen bergen van onbegrip, zijn tijd ver vooruit was en een heroïsche strijd moet leveren voor zijn idealen

Het is door Cécilie te behandelen dat Freud geconfronteerd wordt met zijn eigen verdrongen trauma's. In een flashback zien we hem als kind op straat. Sigmund is getuige hoe zijn vader in elkaar wordt geklopt door een antisemiet – in Wenen eind 19de eeuw nam de Jodenhaat fors toe. Revanche wordt een belangrijke carrièredrijfveer: 'Als Joden niet bewijzen dat ze de beste zijn, dan zijn ze de slechtste', zegt Freud in het begin. Al had die antisemitische verhaallijn sterker uitgewerkt mogen zijn om Freuds onverzettelijkheid meer

diepgang te geven.

Freud is klassiek toneel, waar technisch weinig op aan te merken valt. Het is een *well-made play* met een tragische hoofdfiguur, voor- en tegenstanders rondom hem en een plot die de protagonist ook psychisch en privé treft. De keerzijde is dat het stuk ook vrij voorstelbaar is, het krachtenveld tussen de personages schematisch voelt en sommige scènes het sentiment niet schuwen. De noodzaak om dit verhaal net nu te brengen ontgaat ons ook een beetje – al hadden we dat gevoel ook bij *JR*, de (succulente) satire op het kapitalisme van FC Bergman.

Berlinde De Bruyckere

Deze *Freud* ademt de focus en esthetische precisie van team-Ivo van Hove, maar minder de stormachtige energie en barokke beeldtaal van FC Bergman – toch een tikje jammer. Al zijn er zeker knappe en fysieke beelden, zoals de verkrampte posities van patiënten op de dokterstafel die doen denken aan de sculpturen van Berlinde De Bruyckere of hoe de hopeloze Cécilie plots door een raam naar beneden dreigt te springen. Maar op andere momenten voelt *Freud* toch enigszins steriel en klinisch – iets wat de echte dokter Freud, toch in zijn praktijk, vast had gewild.

'Freud' door Internationaal Theater Amsterdam/Ivo van Hove en Toneelhuis/FC Bergman. Tot 11/10 in Amsterdam. van 20 tot 30/11 in Antwerpen. ★★☆☆☆